

VIDES KONSULTATĪVĀ PADOME

biedrība „Baltijas Vides forums”, nodibinājums „Latvijas Dabas fonds”, nodibinājums „Vides Izglītības fonds”, nodibinājums „Pasaules Dabas fonds”, biedrība „Latvijas Ornitoloģijas biedrība”, biedrība „Vides fakti”, nodibinājums „Ķemeru Nacionālā parka fonds”, biedrība „Vides aizsardzības klubs”, biedrība „Latvijas Makšķernieku asociācija”, biedrība „Latvijas ezeri”, biedrība „Zaļā brīvība”, biedrība „Ekodizaina kompetences centrs”, biedrība „Vides vārds”, biedrība „Latvijas Botāniķu biedrība”, biedrība „Cleantech Latvia”, biedrība „Latvijas Atkritumu saimniecības asociācija”, biedrība „Baltijas krasti”, biedrība „Zero Waste Latvija”, biedrība „Latvijas Vides pārvaldības asociācija”, nodibinājums “Teiču dabas fonds”.

Rīga, Peldu iela 26/28, LV-1494

13.11.2020.

Nr.1-18

Vides aizsardzības un reģionālās
attīstības ministrijai,
pasts@varam.gov.lv
Alda.Ozola@varam.gov.lv
Pārresoru koordinācijas centram

Par Atkritumu apsaimniekošanas plāna 2021 -2028. gadam projektu

Vides konsultatīvā padome (turpmāk – VKP) ir iepazinusies ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (Ministrija) sagatavoto Atkritumu apsaimniekošanas plāna 2021 -2028. gadam projektu (turpmāk – Plāns).

VKP norāda, ka ir izšķiroši svarīgi turpināt veikt īpašu uzmanību un atbilstošas investīcijas atkritumu mazināšanai un neradīšanai, ne tikai to šķirošanai un pārstrādei.

VKP ir priekšlikumi un papildinājumi sekojošās Plāna sadaļās:

Atkritumu plūsmas uzskaitē

Plāna pirmais stratēģiskais virsmērķis (12.lpp) - novērst atkritumu rašanos un nodrošināt kopējā radīto atkritumu daudzuma ievērojamu samazināšanu. Šī mērķa sasniegšanai plāna projektā (126.lpp) minēts, ka radītais sadzīves atkritumu daudzums uz vienu iedzīvotāju 2028.g. nevar pārsniegt 400 kg (dāds pats mērķis ir minēts Vides politikas plāna projektā). Arī NAP 2020-2027 ir noteiktajam aprites ekonomikas mērķa indikators (nr. 276), kas paredz samazināt radīto sadzīves atkritumu daudzumu uz vienu iedzīvotāju no 470 kg 2018.g. līdz 450 kg 2027.g. (atbilstoši CSP, LVĢMC Valsts Statistikas pārskatam “Atkritumi – 3”).

Izmantotais Aprites ekonomikas scenārijs paredz, ka 2028. gadā Latvijā tiks radītas 889 359 t sadzīves atkritumu. Tas ir par 15% vairāk nekā 2020. gadā. Atbilstoši [Eurostat datiem](#) Latvijā 2020. gadā dzīvo 1,907 miljoni cilvēki, bet paredzams, ka 2028. gadā dzīvos 1,671 miljoni cilvēki (šis scenārijs ir arī izmantots citos politikas plānošanas dokumentos, piemēram Nacionālā enerģijas un klimata plāna scenāriju izstrādē). Atbilstoši plāna projekta atkritumu apjoma datiem, uz vienu cilvēku radītais sadzīves atkritumu apjoms 2020. gadā ir 406 kg, bet 2028. gadā jau 532 kg (30% pieaugums; laika posmā no 2010.-2018. gadam, kad netika īstenota aprites ekonomika, radīto atkritumu apjoms ir pieaudzis par 25,5 %). Līdz ar to veidojas neatbilstība starp plāna projekta noteiktajiem mērķiem un izmantotajiem datiem. Šāda veida tendence ir arī pretrunā ar aprites ekonomikas principiem par atkritum rašanās novēršanu.

Plāna projektā izmantotais modelis paredz, ka iedzīvotāju skaits 10 gados (no 2020-2030.g.) būs pieaudzis par 11%. Neredzēti straujš iedzīvotāju skaita pieaugums, kas ir pretrunā Eurostat iedzīvotāju skaita dinamikas prognozēm. Līdz ar to ir apšaubāmi izmantotie modelēšanas rezultāti par atkritumu plūsmu prognozēm un izvēlētajiem apsaimniekošanas veidiem.

Lai sasniegtu plāna projektā un NAP noteikto mērķi par radīto sadzīves atkritumu daudzuma samazināšanu, ir AAVP ir jāparedz papildus pasākumi atkritumu apjoma mazināšanai (skat. priekšlikumus zemāk) un attiecīgi jākorģē radīto sadzīves atkritumu apjoms - ~700 tūkstoši tonnu 2028. gadā (samazinājums par nepilniem 20%). Tas savukārt ietekmē kopējās atkritumu plūsmas un to izvēlētos apsaimniekošanas veidus un investīciju apjomu. Pretējā gadījumā plānotās investīcijas būs par lielām (izniekotas) un radīsies jaudu pārpalikumi.

Atkritumu sadedzināšana

Plāna projekta 73. lpp minēts, "ka atkritumu apsaimniekošanas sektorā noteikto mērķu sasniegšanai būs nepieciešams attīstīt atkritumu sadedzināšanu ar enerģijas atgūvi." Plānoti 160 miljoni EUR investīcijas (29% no kopējām plāna projekta investīcijām) 3 dedzināšanas iekārtās (111-112 lpp) Rīgā, Vidzemē un Latgalē. Kopumā paredzēts sadedzināt 120 kt atkritumu.

Pēc radīto atkritumu apjoma datu precizēšanas atbilstoši plānotajma radīto atkritumu apjoma samazinājumam uz vienu iedzīvotāju, būtu arī jāpārskata šī pasākuma lietderība un ekonomiskais pamatojums. Minētās investīcijas pārvirzot atkritumu apjoma mazināšanas pasākumiem un kvalitatīva NAIK sagatavošanai (ko iespējams sadedzināt Brocēnu cementrūpnīcā), būtu iespējams sasniegt nospraustos ES mērķus par atkritumu apglabāšanas apjoma mazināšanu.

Norādam arī uz to, ka SIVN nav vērtēts ar atkritumu dedzināšanu saistītais SEG emisiju pieaugums un radītais gaisa piesārņojums un ar to saistītais veselības apdraudējums. Nepieciešams izvērtēt atkritumu sadedzināšanas ietekmi uz cilvēku veselību un gaisa kvalitāti, kā arī klimata mērķu sasniegšanu.

Bioplastmasa

Plāna projektā nav apskatīta tāda būtiska tēma, kā bioplastmasas, kas kļūst arvien populārāka alternatīva fosilajai plastmasai u.c. iepakojumiem. Pašlaik Latvijā trūkst uzņēmumu un iedzīvotāju zināšanas par bioplastmasām un to šķirošanas, pārstrādes veidiem. Plāna projektā ir jāparedz pasākumi bioplastmasu marķēšanas ieviešanai un sabiedrības izglītošanai, lai nodrošinātu atbilstošu bioplastmasu apsaimniekošanu.

Bioloģiski noārdāmie atkritumi un to apstrāde

AAVP paredzēts slēgt pusi no Latvijas Atkritumu apsaimniekošanas poligoniem un organiskos atkritumus vest, uz citiem poligoniem, kas var būtiski palielināt apsaimniekošanas (transporta) izmaksas un radītās vides slodzes.

Arī datu modelēšanā ir paredzēts, ka visi radītie bioloģiskie atkritumi nonāk poligonos, bet racionālāks risinājums būtu veidot bioloģisko atkritumu šķirošanu pēc iespējas tuvāk to rašanās vietām un attīstīt atkritumu kompostēšanu un gazifikāciju kopā ar lauksaimniecības kūstmēsliem. Tāpēc vismaz daļai no organiskajiem atkritumiem būtu jāparedz plūsma prom no poligoniem. Šis jautājums ir jāskata arī kontekstā ar OIK (biogāzes stacijās zaļmasai varētu pievienot 20% bio-atkritumus -pārtikas/virtuves atkritumus, kas pirms tam izkarsēti).

RAS un nepārstrādājama iepakojums

Apsveicama ir iniciatīva (1.5.3.) Izvērtēt iespējas noteikt diferencētu maksu par šķirotu un nešķirotu atkritumu savākšanu.

Taču, lai nodrošinātu nepārstrādājama atkritumu apjoma samazināšanos plāna projektā ir jāparedz, ka Latvijā nepārstrādājami atkritumi ir jāizslēdz no RAS (nav paredzēts DRN atbrīvojums), bet ražotājiem un importētājiem, kas tirgū laiž nepārstrādājama iepakojumu, ir pilnā apmērā jāmaksā par attiecīgo iepakojumu noteiktais DRN.

Medikamenti

Pēc projektā "No farmaceitiskajām vielām tīri ūdeņi" apkoptās informācijas starp projekta dalībvalstīm Latvija un Krievija ir vienīgās valstis, kas medicīnas aprūpes, neizlietotus

medikamentus un zāles pēc priekšapstrādes, apglabā sadzīves atkritumu poligonos, taču arī pēc atkritumu sterilizācijas procesa, ķīmiskais piesārņojums paliek un nonāk atkritumu poligona infiltrātā.

Nemot vērā, ka esošais medicīnas aprūpes atkritumu apsaimniekošanas pieeja rada riskus cilvēka un dzīvnieku veselībai, jo ķīmiskais piesārņojums jau ir nonācis apkārtējā vidē, kā arī saistībā ar infekciju slimību izplatīšanos pasaulē un individuālo aizsardzības līdzekļu patēriņa pieaugumu, nākošajā atkritumu apsaimniekošanas plānošanas periodā Latvijai būtu jāizvērtē nepieciešamība finansējuma piešķiršanai specializētās sadedzināšanas rūpnīcas izbūvei, kā arī jāveic kontrole par turpmāku avotā atšķirotu medicīnas aprūpes atkritumu atbilstošu apsaimniekošanu - pārstrādi un apglabāšanu.

Latvijas Farmaceitu biedrības izteiktie priekšlikumi neizlietoto medikamentu un zāļu apjoma samazināšanai.

1. Veselības ministrijai veikt pasākumus, lai veicinātu racionālu zāļu lietošanu:

- aizliegt reklāmas, kas veicina zāļu iegādi, reklamējot zāļu cenu atlaides un akcijas ‘pēc 1+1’;
- veicināt aptieku farmaceitu lomu racionālā zāļu lietošanā un aprītē – piekļuve pacientam izsniegto zāļu vēsturei e-receptē vismaz pēdējos 3 mēnešus;
- noteikt aizliegumu aptieku licenču turētājiem kontrolēt farmaceita profesionālos lēmumus – noteikti pārdošanas apjomi, čeku uzskaitē kā atalgojuma aprēķina instruments u.tml.;
- turpināt neatļaut izplatīt zāles ārpus aptiekas – veikalos, benzīntankos u.tml.;
- veicināt ārstu pieejamību, jo ne vienmēr zāļu izrakstīšana ‘pa telefonu’ ir racionāla.

2. Pārtikas veterinārajam dienestam stingrāk vērtēt uztura bagātinātāju reģistrēšanu (kopējās devas daudzums iepakojumā aktīvajām vielām, kas ir arī zāļu sastāvā, lai novērstu situāciju, kad, ieņemot norādīto vienas reizes devu vairākas reizes, ļoti viegli un nekontrolēti iespējams saņemt terapeitisko devu). Stingrāk izvērtēt robežproduktus (zāles/uztura bagātinātāji). Varbūt iespējams ietekmēt lielo iepakojumu reģistrēšanu.

3. Stingri nosacījumi zāļu iegādei internetā, stiprināt valsts resursus nelegālas zāļu aprites atklāšanai (piemēram, Krievijas un Baltkrievijas pierobežas pilsētu tirgos bieži atklāti tiek pārdotas ievestas receptu un bezreceptu zāles).

4. Atbildīgajām institūcijām sadarbojoties (Veselības ministriju, Zemkopības ministriju un pārtikas un veterināro dienestu) veikt stingrākas uztura bagātinātāju kontroles sporta klubos sadarbībā ar Latvijas Antidopinga biroju.

5. Aktīvāk informēt iedzīvotājus par neracionālas zāļu lietošanas sekām.

PAYTh

Plāna projektā ir noteikts pasākums: 1.5.2. Pilnveidot principu “maksā, kad izmet”(MKI) piemērošanu, it īpaši attiecībā uz daudzdzīvokļu mājām.

Taču nav skaidrs, kas ar šo pasākumu domāts, jo Latvijā "maksā, kad izmet" sistēma nedarbojas. Līdz ar to nav ko pilnveidot. AAVP ir jāparedz konkrēti pasākumi un investīciju plūsmas šādas sistēmas attīstīšanai lielajās pilsētās, īpaši Rīgā.

Bīstamie atkritumi un strptautiskie pārvadājumi

AAVP ir nepieciešams izstrādāt atbalsts mehānismu iedzīvotājiem vēsturisko bīstamo atkritumu (tostarp šīfera) utilizēšanai, kā arī radīt mehānismus, kas pilnība aizliegtu Latvijā ievest citu valstu atkritumus apglabāšanai vai sadedzināšanai. Bez tam jāparedz pasākumi, kas palīdzētu izskaustu neserteificētu atkritumu apstrādes vietu izveidi (līdzīgi, kā atkritumu uzkrāšanas laukumi Slokā, Jūrmalā).

Ieteikumi atkritumu rašanās novēršanas pasākumiem plāna projektā (iekļaujami 6. nodaļā: AAVP paredzētie rīcības virzieni un pasākumi)

Mērķi

Pie plāna projekta kvantitatīvajiem mērķiem (12. lpp) jānosaka sekojošie mērķi:

- Radīto sadzīves atkritumu apjoma mazināšanai – ne vairāk kā 400 kg uz vienu cilvēku 2027. gadā;
- Līdz 2030. gadam par 1,5% gadā samazināt ārpus būvlaukuma apsaimniekojamo būvniecības un nojaukšanas atkritumu apjomu.

Iepakojums

1. Veicināt atkārtota iepakojuma izmantošanu – piemēram, palielinot atkārtoti lietojamu iepakojuma mērķus depozīta sistēmā un nosakot diferencētus mērķus RAS.
2. Ieviest iepakojuma diferencēšanu pārstrādājamos un nepārstrādājamos iepakojumos. Nepārstrādājamos iepakojumus izņemt no RAS un pakļaut DRN atmaksai. Jau paredzēts plāna projektā 1.5.4. Noteikt diferencētas DRN likmes un atbrīvojuma nosacījumus par plastmasas un kompozīta iepakojumu, kas ir/ nav pārstrādājams Latvijā (“pašu resursi” koncepta ietvaros). (līdz 2022. g.)
3. Publiskās iestādēs uzstādīt ūdens dzeršanas strūklakas dzeramā ūdens ieguves vietas un aizliegt pārdot ūdeni vienreizlietojamajā iepakojumā.
4. Aizliegt Latvijā ievest, ražot un pārdot dzeramo ūdeni PET pudelēs ar tilpumu, kas mazāks par 5 litriem.
5. Atbalsta mehānismi jaunajiem vecākiem mazgājamo autiņbiksīšu izmantošanai. Piemēram - noteikt 5 % PVN likmi.
6. Mazumtirgotājam, kas tirgo svaigus augļus un dārzeņus, obligāti tos izlikt bez plastmasas iepakojuma, ja tiek pārdots mazākos apjomos nekā 1 kg - no 2022. gada.
7. Noteikt, ka no 2021. gada jūnija ikviens gala patērētājs var pieprasīt apkalpošanu viņa piegādātajā konteinerā, ja tas ir tīrs un atbilstošs iegādātā produkta veidam.
8. Paredzēt, ka uzņēmumiem, kas tirgo dzērienus prom nešanai, ir jāpiemēro zemāka cena, ja dzēriens tiek pārdots patērētāja atnestajā atkārtoti lietojamā traukā, salīdzinājumā ar cenu, kas piemērojama, ja dzēriens tiek pārdots vienreiz izmantojamā traukā.
9. Ar MK noteikumiem un izvērstiem pielikumiem noteikt ekodizaina prasības pārtikas iepakojumiem (mazākais un arī lielākais preces saturs, atšķirīga sastāva komponentu atdalāmība, atkārtotas vai citas izmantošanas nodrošināšana)
10. Noteikt vienreizējo iepakojumu maisiņu izmēru norādīšanu (citādi tiek smē samazināt maisiņu svaru aiziet uz pretējo- bieži jāņem 2 maisiņus viena vietā).

Remonts

1. Veicināt elektropreču remontēšanu (ieviest samazinātu PVN likmi remontdarbnieku pakalpojumiem);
2. Paredzēt zaļā publiskā iepirkuma prasības uz pagarinātu garantijas laiku (elektroprecēm min. 5 gadi)
3. Stiprināt iedzīvotāju remontdarbu prasmes, piem., atbalsts remontkafejnīcām (*repair coffee*)
4. Sniegt atbalstu atmesto iekārtu un mēbeļu uzglabāšanas/izjaukšanas laukumiem. (Atmestajās mēbelēs un iekārtās daudzi atrod sev lietderīgas detaļas, līdz ar to apglabājamā daļa ievērojami samazinās. Svarīgi arī nepieļaut samirkšanu un sasmērēšanu).

Tekstils

1. Paredzēt zaļā publiskā iepirkuma prasības uz pagarinātu apģērbu garantijas laiku (min. 2 gadi)
2. Ražotāju atbildības sistēmas ieviešana tekstilam (ir paredzēts plāna projektā)
3. Izveidot vai atbalstīt apģērba bibliotēkas, maiņas punktus un bankas, kur iespējams nodot un iegādāties vēl izmantojamu, bet nevajadzīgus, apģērbus.

Būvniecība un mēbeles

1. Atbalstīt būvmateriālu un mēbeļu maiņas punktus, sludinājumu portālus un bankas, kur iespējams nodot un iegādāties vēl izmantojamus būvmateriālus, to atlikumus nepilnos iepakojumos un mēbeles.
2. Atbalstīt instrumentu bibliotēku izveidi.
3. Noteikt Latvijā importētajiem un ražotajiem produktiem, precēm, ierīcēm nodrošināt iespējami lielāku elektropreču komplektējošo komponentu savstarpēju savietojamību. Piemēram: strāvas pārveidotāju izmēri, savienojumi, gaismas elementu stiprinājumi, ekrāni datoriem, planšetēm, telefoniem, u.c.
4. Obligāts pienākums ir veikt pirms-nojaukšanas auditu, lai noteiktu potenciāli atkārtoti izmantojamus vai bīstamus būvmateriālus. Tas paredz, ka, piemēram, ķieģeļi, akmens izstrādājumi, jumta seguma plāksnes, durvis, logi, sanitārais aprīkojums, radiatoru un koka parkets, u.c. ēkas elementi ir jādemontē tā, lai būtu iespējama to atkārtota izmantošana.

Citi produkti

1. Aizliegt nepārdoto nepārtikas produktu (higiēnas, kā arī bērnu kopšanas produkti) iznīcināšanu. Obligāta prasība ir ziedot šos noteiktos produktus sociālajām iestādēm/organizācijām.
2. Aizliegt pie bērnu ēdiena un citām precēm dot bezmaksas plastmasas rotaļlietas.
3. Ražotājiem un importētājiem pienākums informēt sabiedrību par produktiem, kuriem ir (vai domājams, ka ir) endokrīno sistēmu bojājošas īpašības.
4. Aizliegt apglabāt atkritumu poligonos vai izmest vidē atkārtoti izmantojamus materiālus (skaidas, pelnus, notekūdeņu dūņas).
5. Aizliegt biomasas līdzsadedzināšanu ar atkritumiem (pelnu izmantojamības nodrošināšanai).

Ar cieņu,

Vides konsultatīvās padomes priekšsēdētājs

Juris Jātnieks

ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO
PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU